

Wojciech Stanisławski: The Newer Yorker

„Biografia New Yorkera” to niezły reportaż – i świetna próba wiernego oddania „retoryki woke” w polszczyźnie.

Lekko lakierowane okładki o idealnej gramaturze, ani za miękkie, ani za sztywne, na których udawało się oddać pastelowe odcienie – lekki róż, błękit, zieleń – po jakie sięgali Maira Kalman czy Jack Hunter. Eustace Tilley w cylindrze, figurujący na okładce przynajmniej raz do roku. Diereza, czyli dwie kropki nad drugą z powtarzających się samogłosek, które kiedyś dziwiły, a dziś, jeśli natknąć się na nie w lekturze, okazują się zabawnym niczym trzylatka na obcasach dodawaniem sobie powagi: *reëlected, reënactment*. Dziesiątki autorów, których *esprit*, od Allena po Salingera, od Parker po Updike’a, szlifowany był właśnie w TEJ redakcji. No i rysunki, co tu kryć, najwspanialsze w świecie *cartoons*: od ostrych kątów Williama Steiga z lat 60. i 70., piratowanych bez żenady przez ówczesny „Przekrój”, poprzez Eda Korena i Charlesa Barsotti, po pointylistycznych urzędników Eda Mankoffa, potargane emerytki Roz Chast i wyłupiastookie łebki Michaela Maslina. No i Steinberg, Saul Steinberg, Planeta Steinberg, którego nieposkromiony geniusz wystarczyłby, żeby stworzyć pismo inne niż wszystkie. Co tu dużo gadać – The New Yorker.

Może nie najbardziej wpływowe medium na świecie, zwłaszcza w epoce portali i patoinfluencerów. Może nie z największym nakładem. Pewnie niejedyny tytuł, który wyrósł na snobizmie czytelników. Ale tak

miażdżąco błyskotliwy, dowcipny i posadowiony w pępku świata, że sięgało się poń w każdej dostępnej postaci: nowego egzemplarza w empiku (jeśli tylko nie był zafoliowany), lekko już zeschniętych numerów sprzed kilku lat, leżących u kogoś na parapecie, strony w necie, a w tłustszych latach – prenumeraty. Ameryka w pigułce, wspaniała i samokrytyczna.

Historia takiego pisma może być tematem niesłychanie ciekawym. Zwłaszcza, jeśli jej przedmiotem byłaby nie tylko treść (nieprzebrana), ale i okoliczności powstania, wyzwania, przed jakimi stawał tygodnik, przemiany stylu redagowania, galeria autorów i ekscentryków, wreszcie – jego przemiany w zmieniających się Stanach Zjednoczonych i to, jak ciśnienia historii przekładały się na treść i charakter „New Yorkera”. W Polsce niewiele się jeszcze pisze takich książek (Jacek Żakowski opisywał, z uwielbieniem i paternalizmem zarazem, „Tygodnik Powszechny”, kilku autorów – najtrafniej chyba Tomasz Potkaj – usiłowało scharakteryzować „Przekrój”), w Stanach – ile chcieć, i popularna bibliografia „New Yorkera” liczy kilkadziesiąt tytułów. Znak zdecydował się nie przekładać żadnego z nich (choć niektóre, np. „The New Yorker and the World It Made” Bena Yagody to perełka!), lecz zamówić polską „biografię” pisma u wykładowcy anglistyki i poety Michała Choińskiego.

Dla autora, specjalizującego się do tej pory w badaniach nad retoryką, stylometrią i literaturą amerykańskiego Południa była to zdaje się pierwsza próba reporterska. Wody, na które wpłynął, są co najmniej równie szerokie jak Atlantyckie, nad którym przelatował w drodze na *fellowship* Fulbrighta, na wykłady na kilku amerykańskich uczelniach, w drodze do archiwów i New York Public Library, gdzie prowadził kwerendę.

Nie utonął w nich – choć entuzjazm blurbodawcy Piotra Kraśko („To genialna książka!”) wydaje się odrobinę przesadzony co najmniej od chwili, gdy w drugim akapicie „Biografii...” wpadnie nam w oczy zdanie „Bo Nowy Jork sprawia, że wszystko staje się bardziej intensywne, a emocje wyrazistsze”. Podobnie emfaticznego entuzjazmu, który czasem sprawia wrażenie obowiązkowego, jest w książce dużo. Również pojawiające się przy większości cytatów z przeprowadzonych rozmów didaskalia („przyznaje z uśmiechem”; „żartował podczas naszej rozmowy”; „dodał już w nieco lżejszym tonie”), zamieszczone zapewne z zamiarem wzbogacenia książki o aurę luzu i bezpretensjonalności, przypominają makijaż Jokera: za dużo różu.

Sam jednak pomysł, by opowiedzieć dzieje „New Yorkera” nie tyle *ab ovo*, co w rytmie kolejnych kryzysów, zmian formatu i przełomowych publikacji – od „Hiroszimy” Johna Hersey’a (1945), przez „Z zimną krwią” Capote’a (1965) po ujawnienie przestępstw Harveya Weinsteina przez Ronana Farrowa (2018) – to świetny pomysł, nadający książce dynamikę, sprawiający, że pędzimy od rozdziału do rozdziału, mimochodem wchłaniając dziesiątki anegdot, nazwisk i biogramów. Choiński nie trzyma się przy tym zbyt sztywno chronologii, potrafi wybiec na kilka lat w przyszłość, szkicując karierę (a czasem zmierzch) kolejnych gwiazd tygodnika. Wiele z tych rozdziałów urywa się zbyt szybko, pozostawia z niedosytem, są raczej jak raca niż jak saga – ale tak pewnie musiało być, jeśli zamierzono napisanie książki liczącej niespełna trzysta pięćdziesiąt stron.

Tym, co spowalniało moją lekturę, co zawadzało mi coraz bardziej, nie były jednak ani papierowe swada i *hype*, ani wyraźny (i zrozumiały u badacza, publikującego dotąd głównie teksty akademickie!) kłopot z

osiągnięciem typowej dla reportażu dynamiki, uwolnienia się od ciężającej temu gatunkowi ostrożności sformułowań i drobiazgowości. Nie, w zdaniu „Chociaż celem rysunków [satyrycznych – ws] było z pewnością wyśmianie aspiracji klasowych i stygmatyzacji rasowej, to widać w nich – zwłaszcza z dzisiejszej perspektywy – mocną niechęć redakcji do głębszego wniknięcia w problemy wykluczenia na tle etnicznym i rasowym” – doskwiera mi co innego.

„The New Yorker” – zarazem „twórca i tworzywo”, czynnik zmian w mentalności elit amerykańskich i świadectwo tej mentalności – dokonał w ciągu ostatniego ćwierćwiecza, podobnie jak *mainstream* kultury Zachodu, kolosalnego zwrotu. Jeśliby charakteryzować ten zwrot, używając modnego terminu „okno Overtona” – trzeba by zaznaczyć, że przez okno to można by wyjść na werandę w jednym z postkolonialnych dworów Alabamy. Pismo od swych narodzin przed stu laty z natury rzeczy liberalne (w dwudziestowiecznym rozumieniu tego słowa), przywiązane do ideałów obiektywizmu, bezstronności i demonstracyjnego nieraz wyrafinowania intelektualnego – stało się pismem głęboko i jednostronnie zaangażowanym politycznie. Bez reszty skapitulowało wobec postulatu „aktywizmu”, zrezygnowało z prób balansowania czy dystansu, traktując to (zgodnie z postulatami aktywizmu) jako ujmę – a co najgorsze, w najgorętszych kwestiach odrzuciło finezję na rzecz brutalnej dobitności. Najszybciej można to odnotować – wiadomo, obraz wart jest tysiąc słów – kartkując numery w poszukiwaniu *cartoons* i zerkając na okładki. Rysunki Ellie Black, Roz Chast czy Ali Solomon to nadal źródło humoru najwyższej próby, semantycznego i absurdalnego, prowokującego do refleksji metafizycznej. Okładki nadal potrafią zachwycić kondensacją i dyskretnym ciepłem. Ilekroć jednak tematyka jednych i drugich schodzi na żółtowłosą bestię z obwisłym podbródkiem, stojącą na czele

złożonego z *rednecków* i posiadaczy broni motłochu – wydaje się, jakby miejsce Amy Hwang czy Mike’a Twohy’ego zajął czynny w przeszłości na łamach „Krokodiła” kolektyw Kukryniksy.

Oczywiście, ten zwrot w stronę radykalizacji, aktywizmu i woke’izmu dokonał się w świecie zachodnim na wielką skalę, w pierwszej kolejności w świecie akademickim i w mediach, i „New Yorker” nie stanowi żadnego wyjątku. Dla wielu czytelników, uznających tygodnik za wzorzec jakości i smaku, przemiana pisma z Eustace’em Tillym w herbie jest wyjątkowo bolesna.

Można mieć do niej, oczywiście, różny stosunek, również entuzjastyczny. Warto jednak, opisując stulecie tak wpływowego tytułu, przemianę tę dostrzec, striangulować i opisać. Tymczasem, śledząc zarówno wzmianki, jak rozbudowane zdania Michała Choińskiego, nietrudno określić jego mocno krytyczny stosunek do dawnej formuły „New Yorkera” – i bardzo entuzjastyczny wobec „New Yorkera” nowszego, zgalwanizowanego. Gdy mowa o przeszłości, pojawia się nie tylko dyżurna niejako fraza o „polowaniach na czarownice” i maccarthyzmie. USA okazują się krajem, gdzie „panowały rasizm i homofobia”. Uderzająca jest nieskrywana niechęć do formuły z czasów świetności, niechęć, która przybiera znamiona pretensji. „W obliczu zmian społecznych pewne tematy przestają być zabawne” – poucza nas, wysuwając naprzód podbródek, pan Choiński. „Publikowane edytoriale raczej wzmacniały niż podważały istniejący porządek społeczny” – stwierdza ze zgrozą: do czego to podobne, nie podważać porządku! Tak jednak było: „W okresie nasilenia protestów związkowych, strajków i walki o prawa pracownicze, a także o równouprawnienie płci oraz powstrzymanie rasizmu redaktorzy tygodnika przeważnie nie poruszali tych tematów”. I koronne oskarżenie pod adresem „dawnego New

Yorkera”, oskarżenie-tableau, zdanie, które mogłoby ukazać się na szpaltach już nie „Krokodila” lecz „Izwestii”: „Przyjęto strategię szeroko zakrojonej neutralności. W istocie jednak ta neutralność była stronnicza”.

Prawdziwy koszmar, te czasy – jak pisze z nieukrywaną odrazą – „neutralnych, wyestetyzowanych (! – ws) okładek”. Przez wiele, zbyt wiele lat bruździli „konserwatywni czytelnicy”. Dziś na szczęście jest wreszcie lepiej: dziś „New Yorker” dokłada starań, by znaleźć się „w środku dialogu społecznego i politycznego”, a dla gwiazdy tygodnika (być może następcy obecnego naczelnego?), Adama Gopnika, „uosobieniem (...) zagrożenia demokracji w USA (...) jest Donald Trump”. O czym zaś pisze stawiana za wzór dziennikarka? „O społecznych mechanizmach wykluczenia (...) i o stereotypach związanych z nadwagą”. Gdyby zastosować do końcowych rozdziałów książki Michała Choińskiego tak podstawowe narzędzie analizy tekstu jak *term frequency*, częstotliwość występowania specyficznych terminów – co pojawiłoby się w matrycy? Wynotowuję: „Społeczne naciski związane z rolami płciowymi, protesty BLM, George Floyd; ataki konserwatystów; osoby w kryzysie bezdomności; więcej różnorodności, uwarunkowania wykluczenia społecznego”. O, i jeszcze: „Wykształcone kobiety o wysokim statusie, zdeklarowanych poglądach demokratycznych i świadomości patriarchalnych kontekstów społecznych”. To już nie *snowflake*, to *blizzard*.

Kończąc pierwsze okrażenie lekturowe, miałem nadzieję, że autor książki zastosował zabieg naprawdę finezyjny, godny takich autorów „New Yorkera” jak George Steiner czy Vladimir Nabokov: że mianowicie sparafrazował przemianę, jaka dokonana się w leksyce redakcji nie wprost, lecz inkrustując swoje wypowiedzi co smaczniejszymi

kryptocytatami. Po drugiej lekturze obawiam się jednak, że tak nie jest: ostatecznie, dlaczego „zwrot kulturowy”, którego doświadczyli Remnick, Gopnik, Katherine Boo i Rachel Aviv, miałyby ominąć Michała Choińskiego i Wydawnictwo Znak?

Tak, siedzimy w oknie Overtona, rozwartym tak szeroko, jakby jego rozmiary wytyczano przy pomocy salwy ciężkiej artylerii. Jeśli ktoś chciałby w wywołanym tą salwą przeciągu wrócić „New Yorkera” spod znaku stylu, polifonii i liberalizmu – musi chyba sięgnąć po stare numery.

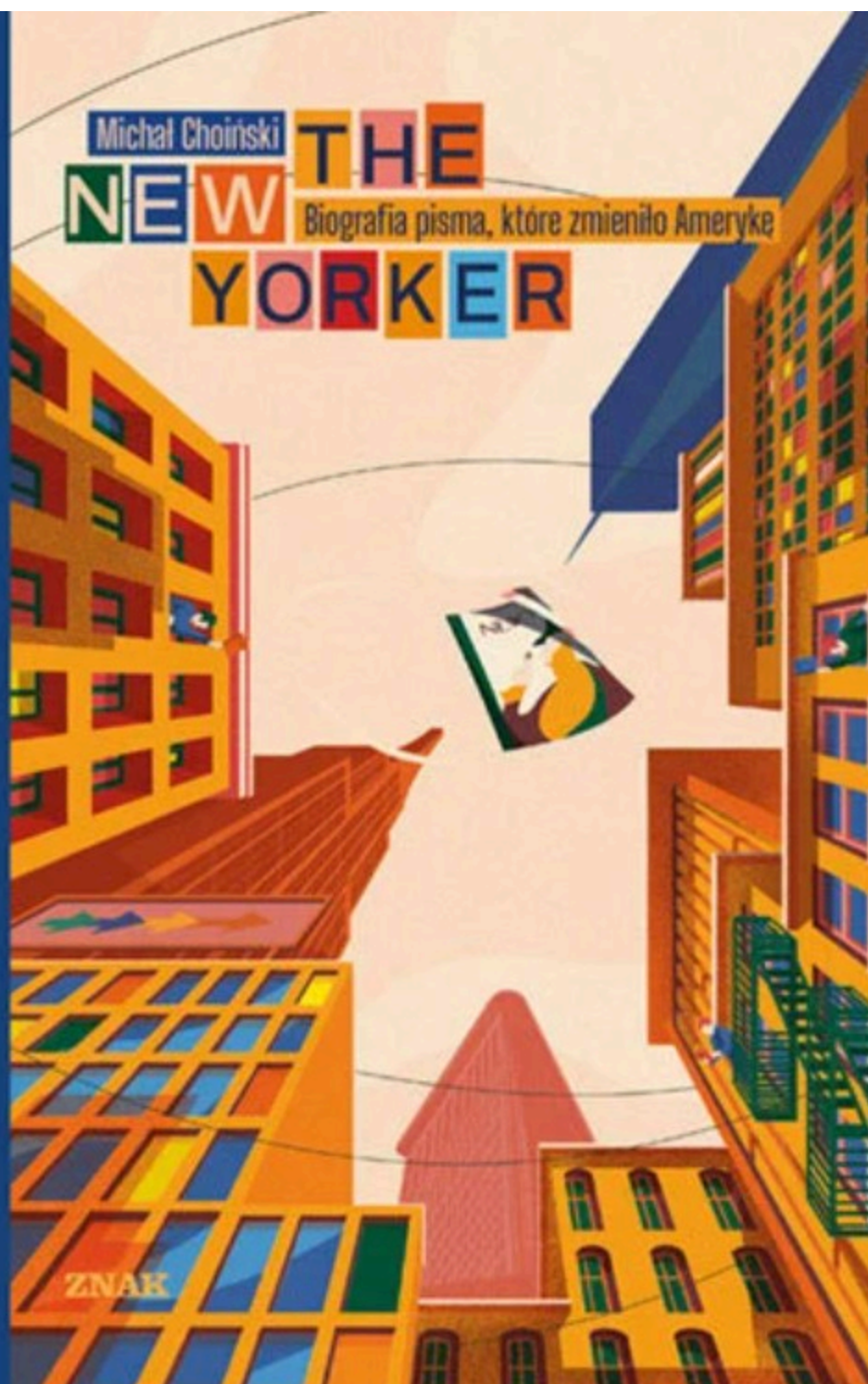
Wojciech Stanisławski

Michał Choiński, „The New Yorker. Biografia pisma, które zmieniło Amerykę”, Znak 2024

Michał Choirński

THE NEW YORKER

Biografia pisma, które zmieniło Amerykę

ZNAK

*Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa
Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury*

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego
